

Національна академія наук України
Український комітет славістів
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

СУЧАСНА СЛАВІСТИКА: КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

ТЕЗИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

23–24 травня

Київ - 2013

**«ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК СУФІКСІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» — НОВИЙ ЕТАП
У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ КОМПАРАТИВІСТИЦІ**

Укладання «Етимологічного словника суфіксів української мови» — об'єктивно зумовлене явище, яке започаткує новий етап у розвитку слов'янської та індосвропейської компаративістики, адже ці важливі для з'ясування походження, історичної семантики і структури слів афікси зазвичай не потрапляли до традиційних етимологічних словників лексем.

Найперші аргументовані спроби пояснити походження слів з'явилися ще в європейському античному мовознавстві, що розвивалося в складі давньогрецької філософії, у зв'язку з відомою дискусією про природу назв, але відповідна наукова галузь етимологія (гр. *ἐτυμολογία*, від «*ετυμον* — істина і *λόγος* — слово, вчення), яка пов'язана з реконструкцією первинного (істинного) значення і праформи (архетипу) слів, зародилася лише після виникнення порівняльно-історичного напрямку в європейській лінгвістиці близько двохсот років тому завдяки працям Ф. Боппа, Я. Грімма, Р. Раска, О. Х. Востокова. Основним його здобутком стало створення етимологічних словників живих національних і споріднених мов, мертвих історичних (наприклад, пруської, старослов'янської) і доісторичних (наприклад, праслов'янської, ностратичної) мов, що є вершиною розвитку компаративістики. Першим у Європі був «Етимологічний словник романських мов» (1853) Ф. Діца, у славістиці такий тип словників започаткував виданий німецькою мовою «Етимологічний словник слов'янських мов» (1886) Ф. Міклошича, а перший «Етимологічний словник української мови» у двох томах уклад у Вінніпезі (Канада) протягом 1962 – 1982 рр. Я.–Б. Рудницький, після чого в Україні почав виходити у світ семитомний словник з такою самою назвою за редакцією академіка О. С. Мельничука (на сьогодні видано шість томів цього словника з усіма етимологічними статтями від А до Я, а сьомий, який включатиме індекси слів і мов, побачить світ найближчим часом).

Проблеми, які пов'язані з укладанням «Етимологічного словника суфіксів української мови», не вичерпуються зазначеними обставинами

теоретичного й практичного характеру. За своєю природою вони віддзеркалюють стан синхронічного й діакронічного словотвору, сучасної та історичної морфеміки у вітчизняному й слов'янському мовознавстві загалом. Основні труднощі, які виникають у процесі етимологізування суфіксів та укладання відповідного словника, полягають у семантичній специфіці цього виду афіксів, зумовленій загальним для певних типів дериватів словотвірним або морфологічним значенням, в архаїчності багатьох первинних суфіксів, які давно втратили мотиваційний зв'язок з твірними коренями чи іншими структурними елементами, в історичних змінах семантичної та формальної структури морфем, у взаємодії споріднених і неспоріднених мов на різних рівнях їхньої системи, у відсутності досвіду укладання спеціальних етимологічних словників суфіксів в українському, слов'янському й загальному мовознавстві тощо. Подолання цих та інших проблем і вихід у світ «Етимологічного словника суфіксів української мови», як і відповідних словників інших слов'янських мов, — це об'єктивно зумовлене явище початку ХХІ ст. Такий словник започаткує новий тип лексикографічних праць, а відтак і новий етап у розвитку слов'янської і, ширше, індоєвропейської компаративістики, яка продовжує залишатися одним із провідних напрямів сучасного мовознавства і виявляє невичерпні ресурси для його подальшого прогресу.

Шевченко Л. І.

КОЛОРИСТИКА В МАСОВІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ СОЦІУМІВ

Інтегральне для сучасної гуманітаристики термінопоняття «мовна свідомість соціуму» (син. «масова мовна свідомість») здебільшого не викликає дослідницького ентузіазму у традиційній лінгвістиці. Неоднозначним є психологічне сприйняття позначуваного терміном явища з причини естетичної абсолютизації іншої моделі словесної комунікації — художнього тексту. Відповідно, персоніфікована мовна свідомість береться до уваги й аналізу як еталонне явище в культурі. Мовна свідомість соціуму з цього погляду постає уніфікованим, шаблонним, позбавленим особистісного вияву типом словесної комунікації, до якого щонайбільше можна підходити з культуромовних позицій.

Очевидним є і психологічний дисонанс між стрімким розвитком масових комунікацій, варіативністю носіїв інформації, в яких присут-